

Spechtensmidsen

In mei 1973 mocht ik in 'Natura' reeds het een en ander over mijn waarnemingen bij de Grote bonte specht en de Groene specht vertellen, waarbij ook enige aandacht aan spechtensmidsen werd geschonken. Reeds toen maakte ik gewag van het vinden van vele smidsen, altijd in de vork van twee takken. In een enkel geval werd de vork gevormd door stam en tak. In feite maakt dat niet zoveel verschil, want altijd betrof het klem-instrument een *vork*. Sedertdien heb ik in hetzelfde observatieterrein nog een aantal andere smidsen gevonden. Enkele daarvan heb ik gefotografeerd; het resultaat daarvan ziet u hierbij afgedrukt. Bij beschouwing van de foto's valt al direkt op, dat er verschillende klemplaatsen door de spechten aangewend worden, dus niet enkel een vork gevormd door twee takken.

In het voormelde mei-nummer van 1975 citeert de heer Loterijman de natuurkenner Dieter Blume, die in zijn boekje 'Die Buntspechte' de spechtensmidsen in drie vormen onderverdeelt:

- a. de eenvoudigste, de '*klemsmidse*', wordt gevormd door onder meer een natuurlijke spleet in boomschors, of door een gescheurde boomstronk;
- b. de '*vorksmidse*', welke zich meestal hoog in een boom bevindt, wordt gevormd door takken;
- c. de '*geul-* of *gleufsmidse*', door de specht zelf uitgehakt in een stam of dorre tak, wordt door Blume als de hoogst ontwikkelde vorm van spechtensmidsen beschouwd.

Uitgaande van deze verdeling zou ik de door mij gevonden smidsen voor het overgrote deel willen onderbrengen bij de onder *b.* vermelde vorm - de foto's 1, 2 en 3 zijn hiervan duidelijke voorbeelden. De smidse op foto no. 4 (op hoogte van ca. 3 m) is goed beschouwd geen specifieke '*vorksmidse*', alhoewel er door de grillige groei van de tak langs de stam wel een soort vork is ontstaan. Men zou deze smidse mogelijk ook bij de onder *a.* genoemde vorm kunnen onderbrengen.

Tijdens een van de stormen van najaar 1973 of voorjaar 1974 had een tak de weergoden niet kunnen weerstaan. Door het afbreken ervan was aan de stam (op ca. 3 m hoogte) een breekplek ontstaan met een ruwe onregelmatige zijkant en een dieper liggende kern. Dit vormde een ideale klemplaats. In sommige gevallen kan men twifelen of de gleuf werkelijk geheel door de specht is uitgehakt. Eerder heb ik het idee, dat de boom soms al een gleuf vertoonde, welke door de specht verder uitgediept werd.

De door Blume onder *b.* genoemde vorm zou zich meestal hoog in een boom bevinden. Voorzover ik echter heb kunnen nagaan, is het tegenovergestelde juist het geval. Bijna alle door mij aangetroffen '*vorksmidsen*' bevonden zich tot hooguit 2 à 2½ m boven de grond. Aangemerkt moet wel worden, dat ik nimmer tot hoog in de bomen ben doorgedrongen om te kijken of daar ook smidsen waren. Naar wat er aan lege denneappels onder bomen aanwezig was, concludeer ik evenwel dat in het bosgebied, waar ik mijn onderzoekje hield, maar weinig smidsen hoog in de bomen aanwezig waren. Slechts eenmaal vond ik er een op naar schatting 7 à 8 m hoogte.

Ik kom hier tevens op een ander belangrijk punt, namelijk de samenstelling van het bos. In mijn geval bestaat dat voor een gedeelte uit hoge loofbomen, en zeer veel struikgewas, o.a. Vlier, Gelderse roos, Meidoorn en Duindoorn. Na de stormen van 1973 en 1974 was het aantal dennebomen gereduceerd tot nog slechts een vijftal. Gebleken is dat vooral vlierstruiken door de spechten graag gebruikt worden om smidsen in te maken. Deze struiken worden hooguit zo'n 5 m hoog, doch het bovenste deel met de dunnere takken is ongeschikt voor een smidse. Ook meidoorn wordt niet zo hoog. In beide soorten vond ik de meeste smidsen, waarbij vlier de boventoon voerde. Helaas heb ik geen

foto 1

foto 2

foto 3

foto 4

juiste telling daarvan bijgehouden. In een loofboom vond ik er maar één. Misschien dat Blume zijn onderzoek verrichtte in een bos van geheel andere samenstelling. Mogelijk veel loof- en/of dennbomen en weinig struiken, zodat de spechten genoodzaakt waren hoog in de bomen een geschikte vork te zoeken. Helaas ben ik niet in het bezit van het boekje van Blume, zodat ik dit niet heb kunnen nagaan. Ik moet geheel afgaan op het door Loterijman in 'Natura' geciteerde. Blume zegt daarin, dat de 'klemsmidse' (onder *a.* genoemd) de eenvoudigste vorm is. Of hij daarmee ook bedoeld, dat deze vorm door de spechten het meest aangewend wordt, weet ik niet. Bij mijn onderzoek heb ik evenwel geconstateerd, dat de onder *b.* genoemde vorm het meest voorkomt. Zeer frappant is bijvoorbeeld, dat - voordat de stormen in het te mijner beschikking staande duingebied hadden huisgehouden - nagenoeg nimmer de ruwe schors van dennbomen met zijn ontelbare diepe spleten en scheuren als smidse werd gebruikt. Slechts eenmaal trof ik een lege denneappel in zo'n spleet aan, ongeveer 2½ m boven de grond, én nog buiten het observatieterrein ook. In een ander geval bleek dat een vork op ca. 7 à 8 m hoogte in een loofboom gebruikt werd, terwijl slechts enkele meters daarvan verwijderd een denneboom stond. Toch werd de ruwe schors hiervan in het geheel niet gebruikt, wat blijkt uit het feit dat de kenmerkende lege appels rondom de stam ontbraken, terwijl er hiervan bij de loofboomstam honderden lagen, mogelijk het resultaat van een aantal jaren. Hieruit zou men de voorzichtige conclusie kunnen trekken, dat voor spechten de onder *b.* genoemde vorm het eenvoudigst is. Toch ook hierbij is de samenstelling van het bosgebied van groot belang.

Loterijman vraagt zich af of de specht de keus heeft uit de drie mogelijkheden of dat dit bij de geboorte reeds is vastgelegd. In een ander boekje van Blume ('So verhalten sich die Vögel'), in het Nederlands bewerkt door schrijver dezes en verscheen bij Thieme te Zutphen onder de titel 'Zo gedragen zich vogels', wordt over spechtensmidsen het volgende vermeld:

'Tijdens de zwerftocht door zijn grondgebied komt onze grote bonte specht in de buurt van zijn smidse. Een reeds bewerkte denneappel steekt nog uit de spleet. De situatie werkt als prikkel, die een voor de soort kenmerkende wijze van voedselbemachtiging opwekt, namelijk 'zoeken en overbrengen van een denneappel, bewerking daarvan in de smidse, withalen en opeten van de zaden'. Dit gedrag is aangeboren, doch moet door ervaring aan de heersende omstandigheden worden aangepast. Jonge spechten beheersen deze kunst in het begin dan ook niet volkomen: soms gaat de denneappel al bij het loshakken verloren, soms echter ook tijdens het transport'.

Blume gaat er dus van uit dat spechten bij de geboorte als het ware geprogrammeerd zijn en de kunst van het halen van zaden uit denne-appels reeds bezitten. Door ervaring leren de vogels echter wat de beste en snelste wijze van vastzetten en bewerken is. Daarbij komt weer de samenstelling van het bosgebied om de hoek kijken. In het ene geval zal de jonge vogel *leren* dat een vork aan een tak het makkelijkst is, omdat deze het meest voorkomen; in een ander geval dat ruwe schors aan boomstammen een goede plaats voor een smidse vormt, omdat bomen met ruwe schors veelvuldig voorkomen en struiken ontbreken. Instinct en ervaring spelen in het leven van de specht (én van andere vogels) een grote, zo niet de grootste rol, want niet alleen het bemachtigen van voldoende voedsel hangt ervan af, maar ook allerlei andere gedragspatronen, zoals bijvoorbeeld het zoeken van een geschikte boom om een nest in uit te hakken of de verzorging van het verenkleed. Helaas weten we nog te weinig van de gedragingen van spechten af, om precies te kunnen zeggen welke patronen aangeboren (= instinct) zijn, welke aangeleerd en welke een combinatie van beide zijn.

Foto's van de schrijver

Adres van de schrijver: